

Investigating the effective indicators in turning the Iranian city into an Islamic globalcity (cas study: isfahan)

Hossein Kazemi¹, Jamal Mohammai*²

1-PhD Student in Geography and Urban Planning, University of Isfahan, Isfahan, Iran.

2-Associate Professor of Geography and Urban Planning, University of Isfahan, Isfahan, Iran.

Received: 11 September 2021

Accepted:20 July 2022

Extended Abstract

Introduction

According to UN figures, by 2050 the urban population will reach 68% of the world's population(UN,2018). In this age, which can be called the age of accelerated urbanization, in the shadow of the global capitalist system, the urban economy is accelerating towards globalization. But the position of Iranian and Islamic cities is not very good. Tehran was ranked 93 rd in the world in 2016 and dropped to 108th in the world by 15 steps in 2020. Other Islamic cities in the Middle East, such as Istanbul, Cairo, Baghdad and Riyadh, have also been downgraded in recent years. In this regard, this research first seeks a definition of the Islamic world and then identifies the indicators of the world city and the Islamic city and then by collecting the indicators of the world city and the Islamic city and presenting it to experts in the form of a questionnaire and its analysis in software Mick Mac software and at the end, are stated the most important indicators in transforming the city of Isfahan as an Islamic globalcity.

Methodology

The present study, with a central index approach, identifies the most important variables affecting the city of Isfahan as a world-class city with Iranian Islamic indicators and examines the extent and how these factors affect. This research is applied in terms of purpose and according to the components under study, the approach is the descriptive-analytical method. Environmental and Delphi scanning techniques have been used to identify variables and indicators. In this regard, in the first stage, to collect variables from articles in journals, published articles on the subject of research were used; Then, a semi-structured questionnaire was distributed between experts and specialists in the field of urban issues and they were asked to score points in the matrix of intersecting effects on variables, based on effectiveness and affectivity with numbers in the range 0 to 3.

Results and Discussion

In this part of the research, with a futuristic approach, the factors affecting the emergence of Isfahan as a world-class city are identified and analyzed. In this regard, in order to identify the factors affecting the city of Isfahan as a world-Islamic city, two environmental scanning techniques and Delphi have been used. In this regard, 51 variables in 8 effective indicators have been extracted and entered into Mick Mac software by forming a 51 x 51 matrix. Based on the analytical results of this matrix, the variables of the economic sector had the greatest impact on the emergence of Isfahan as a global-Islamic city and the factors of the urban environment had the least impact. Interestingly, the variables of the economic sector, while having a very high impact, also have a very high impact. The next step is to analyze the stability and instability of the system to obtain the key impulses.

*. Corresponding Author (Email: j.mohammadi@geo.ui.ac.ir).

Copyright © 2022 Journal of Geography. This is an **Open Access** article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution- noncommercial 4.0 International License which permits copy and redistribute the material just in noncommercial usages provided the original work is properly cited.

Conclusion

Based on the results of the questionnaire and analysis of variables obtained in Mick Mac software, economic sector variables have the greatest impact on the emergence of Isfahan as an Islamic world city and urban environmental factors have the least impact. According to the position of the variables in the diagram, what can be understood from the status of the distribution page of the variables affecting the city of Isfahan with the indicators of the Islamic World City is the instability of the system. Due to the instability of the system, 5 types of variables including: determinant or influential variables, two-dimensional variables, regulatory variables, affected or outcome variables, independent variables were identified in this system. Based on the results of Table (4), 16 main variables were obtained as key drivers of Isfahan's transformation into an Islamic world. The variables proposed in the indirect effect are also repeated with a slight shift in the indirect effect.

Keywords: Islamic global city, World city, Development drivers, Isfahan city.

بررسی شاخص های تأثیرگذار در تبدیل شهر ایرانی به جهان شهر اسلامی (نمونه موردی: شهر اصفهان)*

حسین کاظمی - دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.

جمال محمدی^۱ - دانشیار جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۴/۲۹

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۶/۲۰

چکیده

این مقاله جهت بررسی و تعریفی از جهان شهر اسلامی و شناسایی شاخص های موثر در تبدیل شهر اسلامی به جهان شهر اسلامی می باشد. جهت این منظور به بررسی مهمترین عوامل موثر بر مطرح شدن شهر اصفهان به عنوان یک شهر اسلامی در سطح جهانی و بررسی میزان و چگونگی تأثیرگذاری این عوامل می پردازد. پژوهش مورد نظر از لحاظ هدف کاربردی و با توجه به مؤلفه های مورد بررسی، رویکرد حاکم بر آن روش توصیفی-تحلیلی است و از تکنیک پویا محیطی و دلفی برای شناسایی متغیرها و شاخصها استفاده شده است. بر اساس منابع بدست آمده و نظر کارشناسان از ۱۶۸ متغیر شهر جهانی و شهر اسلامی، ۵۱ متغیر جهت شناسایی شهر جهانی اسلامی بدست آمد. متغیرهای شناسایی شده بر اساس سطح تاثیر گذاری دسته بندی و در نرم افزار میک مک جهت محاسبات ماتریس تحلیل اثرات متقاطع جایگذاری گردید. در پایان تعداد ۱۶ متغیر شامل میزان رشد تولید ناخالص داخلی، پویایی بازار شهری، تنوع و رقابت پذیری قیمت کالاها، میزبانی شرکت های بزرگ بین المللی (۵۰۰ شرکت برتر جهانی)، میزان جمعیت شهری، تعداد پروازهای مستقیم بین المللی، تعداد هتل های بزرگ، تعداد بازدید کنندگان خارجی، تنوع تولید انرژی، ظرفیت جاذبه سایت های گردشگری، واقع شدن در مسیرهای اصلی حمل و نقلی، دخالت کم دولت در بازار و انجام امور نظارتی بر بازار، استقرار بانک های بین المللی، وجود بورس های بین المللی، تعداد دانشگاه های برتر و میزان سرمایه گذاری مستقیم خارجی (FDI) به عنوان پیشران های کلیدی مؤثر بر تبدیل اصفهان به یک شهر جهانی به دست آمدند. نتایج ناشی از یافته ها بیانگر این حقیقت است که شهر اصفهان در صورت توجه و تقویت ۱۶ پیشران توسعه از یک شهر منطقه ای به شهر جهانی اسلامی می تواند ارتقاء یابد.

واژگان کلیدی: جهان شهر اسلامی، شهر جهانی، پیشران های توسعه، شهر اصفهان.

* مقاله مستخرج از پایان نامه آقای کاظمی به راهنمایی نویسنده دوم در دانشگاه اصفهان است.

۱. نویسنده مسئول

مقدمه

طبق آمار سازمان ملل، تا سال ۲۰۵۰ جمعیت شهری به ۶۸ درصد جمعیت جهان می‌رسد (UN, 2018). در این عصر، که عصر شهرنشینی شتابان (The Age of Accelerated Urbanization) می‌توان نامید، در سایه نظام سرمایه‌داری جهانی، اقتصاد شهری با شتاب بالایی رو به جهانی شدن پیش می‌رود. اما جایگاه شهرهای ایرانی و اسلامی چندان شایسته نمی‌باشد. تهران در سال ۲۰۱۶ در رتبه ۹۳ جهان شهرهای جهان قرار داشت و در سال ۲۰۲۰ با ۱۵ پله نزول به رتبه ۱۰۸ جهانی تنزل کرد (Institution A.T. Kearney, 2016 & 2020). دیگر شهرهای اسلامی خاورمیانه نیز مانند استانبول، قاهره، بغداد و ریاض نیز در این سال‌ها تنزل رتبه یافته‌اند. همچنین، در رتبه بندی صورت گرفته توسط بنیاد شهراسلامی^۱ بر اساس ۶ شاخص اسلامی اقتصادی، قانون گذاری حکومتی، حقوق سیاسی، حقوق انسانی و ارتباطات بین المللی، کشورهای جهان رتبه بندی شده‌اند. بر اساس این شاخص‌ها در سال ۲۰۱۵ از میان ۱۵۳ کشورهای جهان، کشورهای هلند، سوئد، سوئیس، نیوزلند و دانمارک رتبه‌های اول تا پنجم را در اختیار داشتند و ایران در رتبه ۱۱۶ جای داشت. در سال ۲۰۲۰ به ترتیب ۵ کشور نخست عبارتند از نیوزلند، ایسلند، هلند، سوئد و نروژ و کشور ایران نیز با ۱۶ پله نزول در این رتبه بندی جایگاه ۱۳۲ را کسب کرد (www.islamicity-index.org). مقایسه شهرهای جهان طبق شاخص‌های تعریف شده کشورهای غربی و نبود شاخص‌های متناسب با وضعیت اقتصادی- اجتماعی کشورهای مسلمان از یک سو و فاصله گیری شهرهای اسلامی از پدیده جهانی شدن و انزوای شهرهای ایران از اقتصاد جهانی از سوی دیگر بررسی بیشتری را جهت تعریف شهر جهانی اسلامی و شاخص‌های آن را ایجاب می‌نماید. شهر اصفهان از جمله کلانشهرهای ایران است که در زمینه زیرساخت‌های اقتصادی، طبیعی، صنعتی، گردشگری و راه‌های ارتباطی در جایگاه برتری نسبت به دیگر کلانشهرهای ایران قرار دارد. اما در سال‌های اخیر شهرهای ایران و از جمله اصفهان به دلیل تحریم‌های کشورهای غربی و گسترش ویروس کرونا با سرعت بیشتری دچار تنزل رتبه شده‌اند. بطوری که اصفهان در بعد اقتصادی در سال ۹۳ دارای ۲۸۴۱ واحد فعال صنعتی بوده و در سال ۱۳۹۸ به ۲۴۰۰ واحد فعال کاهش یافته است (آمارنامه شهر اصفهان، ۱۳۹۸). همچنین میزان ورود گردشگران داخلی و خارجی از ۱۰۸ هزار نفر (از ۱۰ کشور جهان) (<http://www.isfahancht.ir>)، به کمتر از ۱۰ هزار نفر در سال ۱۳۹۹ رسیده و نیز محدود شدن پروازهای خارجی اصفهان به چهار شهر دوحه، کویت و نجف و استانبول (<https://fids.airport.i>) سبب انزوای بیشتر این شهر در عرصه جهانی شده است. در این راستا این تحقیق نخست به دنبال تعریفی از جهان‌شهر اسلامی می‌باشد و در ادامه به شناسایی شاخص‌های شهر جهانی و شهر اسلامی می‌پردازد و سپس از طریق گردآوری شاخص‌های شهر جهانی و شهر اسلامی و ارائه آن به کارشنان در قالب پرسشنامه و تحلیل آن در نرم افزار میک مک و در پایان مهمترین شاخص‌های موثر در تبدیل شهر اصفهان به عنوان جهان‌شهر اسلامی بیان می‌گردد. در این مقاله برای نخستین بار به ارائه مفهوم جهان‌شهر اسلامی پرداخته و به دنبال پاسخ به این پرسش می‌باشد که: «چه شاخص‌ها و معیارهایی جهت تحقق جهان‌شهر اسلامی نیاز می‌باشد؟»

مبانی نظری

رتبه بندی شهرهای جهانی: رتبه بندی شهرهای جهانی، عنوان تحقیق مهمی است که تعداد زیادی از پژوهشگران دانشگاهی، سیاستمداران، مدیران عمومی را به خود جذب کرده است. این رتبه بندی می تواند در تجزیه و تحلیل عملکرد شهرهای جهانی و ارائه مشاوره برای شرکت های بزرگ و سیاستمداران کمک فراوانی نماید (Wang and et al, 2020, 3). بطور مثال آلدسون و بکفیلد (Alderson and Beckfield, 2004) در مقاله ای با عنوان «قدرت و موقعیت در سیستم جهانشهرها» با رویکرد شاخص محور، موقعیت شعبات شرکت های بین المللی را بعنوان عاملی برای قدرت و وجهه کسب رتبه بندی شهر جهانی مطرح کرده است. حسین و همکاران (Hussain and et al, 2018) در مقاله ای با عنوان «تحلیل تنوع، قدرت و مرکزیت شهرهای مورد استفاده شرکت های چند ملیتی» با اندازه گیری (شاخص های) تنوع، قدرت و مرکزیت شبکه ای و ارزیابی مجموعه ای از شهرهای با اهمیت جهان، جهت رتبه بندی استفاده کرده اند. وانگ (Wang, 2019) در مقاله ای با عنوان «ارائه ارزیابی جهانشهرهای اصلی توسط (روش) دی ای ای (DEA) و شاخص تحلیل مالم کوئیست (Malmquist) بر اساس ظرفیت شهرها در تبدیل منابع داخلی به منابع صادراتی، آنها را رتبه بندی نموده اند. در زمینه شهر اسلامی نیز تحقیقات گسترده ای در داخل و خارج صورت گرفته است در تحقیقات داخلی نقی زاده در کتاب شهر آرمانی اسلام یا فضای حیات طیبه (۱۳۹۰) و همچنین در مقاله ای (۱۳۹۴) با عنوان «الگو، مبانی، ارکان صفات و اصول شهر اسلامی» با روش توصیفی-تحلیلی به بیان صفات و مشخصات شهر اسلامی می پردازد و در پایان صفات شهر اسلامی و معیارهای انسانی و اجتماعی شهر اسلامی را بیان می کند. رئیسی (۱۳۹۷) در کتابی با عنوان «معماری و شهرسازی مطابق با سبک زندگی اسلامی» و مقاله ای (۱۳۹۵) با عنوان «اندازه مطلوب شهر و حومه از منظر فقه شیعی» به بیان مشخصات کالبدی شهر اسلامی و شکل شهر، میزان جمعیت و مسائل اجتماعی - مذهبی (که در طراحی شهری نیاز می باشد) می پردازد. ریموند (Raymond, 2005) در کتابی با عنوان «زندگی شهری و شهرهای خاورمیانه» و مقاله ای (Raymond, 2008) تحت عنوان «سازمان فضایی شهر» به بررسی خصوصیات و شاخصه های شهر اسلامی و ساختار سنتی شهرهای اسلامی خاورمیانه می پردازد. او در این تحقیقات شاخصه های کالبدی شهر اسلامی را شامل بافت پیچیده شهری، تمرکز گرایی، درونگرایی محلات، وجود مراکز عمومی و خصوصی گسترده می داند. ربح^۱ (Rabah, 2002) در مقاله ای تحت عنوان «مقدمه ای بر شهر اسلامی» با رویکرد شاخص محوری، شاخص هایی نظیر مسجد جامع، سوق، دژ، محلات مسکونی، شبکه معابر، حصار و عناصری در خارج شهر مانند قبرستان و بازارهای هفتگی را تحت تأثیر عوامل طبیعی، عقاید مذهبی و فرهنگی، قوانین شریعت و اصول اجتماعی معرف شهر اسلام دانسته است. ایشان در پایان برای شهر اسلامی ۴ شاخص حقوقی (قوانین طبیعی)، شاخص فرهنگی و مذهبی (اعتقادات فرهنگی و مذهبی)، شاخص کالبدی (اصول طراحی نشات گرفته از قانون شریعت) ارائه می نماید. حبیبی و همکاران در مقاله ای با عنوان «خوانش ادراکی شهروندان منطقه ۲۰ شهر تهران از ویژگی های شهر اسلامی» بر اساس ۳ شاخص کالبدی، اجتماعی و مدنی و بُعد ارزشی با روش تی تکی نمونه ای به بررسی اصول شهر اسلامی بر اساس ادراکات شهروندان منطقه ۲۰ تهران پرداخته و نتیجه گیری نموده که وضعیت شهرشناختی در بعد ارزشی در منطقه ۲۰ شهر تهران به طور معناداری نسبت به دو عامل کالبدی فیزیکی و اجتماعی-مدنی دارای وضعیت مناسب تری می باشد.

جهانشهر اسلامی و ام القری جهانی: نظریه جهانشهر اسلامی بر سه نظریه استوار است که عبارتند از: نظریه جهانشهر یا شهر جهانی، نظریه شهر اسلامی و نظریه ام القری جهانی. مفهوم ام القری نخست در قرآن مجید در آیه ۷ سوره شوری و آیه ۹۲ سوره انعام در مورد شهر مکه بیان گردید که بیشتر مفهوم مرکزیت این شهر را بیان می‌نماید. در دوره معاصر این مفهوم نخست توسط عبدالرحمن کواکبی در مورد شهر مکه به مثابه مرکز دینی جهان اسلام به کار برده شد (اسکندی و همکاران، ۹۷:۵۵). وی برای حل مشکلات جهان اسلام، کنفرانس سران و اندیشمندان دینی، عالمان و روشنفکران جهان اسلام را در شهر مکه (به عنوان ام القرای اسلام) پیشنهاد داد. پس از انقلاب اسلامی ایران و بحث رهبری جهان اسلام که توسط انقلابیون ایرانی در خصوص امام خمینی (به عنوان ولی امر مسلمین) بیان گردید نظریه ام القری جهان اسلام بار دیگر مطرح شد. این دکترین توسط محمد جواد لاریجانی (معاون وزیر امور خارجه ایران وقت) در اواخر دهه ۶۰ تثویز گردید که خواستگاه اصلی آن مکتب واقع گرایی می‌باشد. ارکان و شاخصه های این نظریه عبارت است از: ۱- ام القری، هسته مرکزی حکومتی با بُردی جهانی ۲- رهبری ولایت فقیه عامل وحدت اسلامی ۳- جهان اسلام، سرزمینی بدون مرز جغرافیایی ۴- ملاک وجود رهبری بر حق در ام القری ۵- اولویت مصالح امت اسلامی به مصالح ام القری ۶- حقوق و وظایفی متقابل ام القری و امت اسلامی (لاریجانی، ۱۳۶۹:۲۰).

شهر جهانی و جهانشهرها: امروزه از پیچیده ترین مفاهیم در مطالعات شهری، شهر جهانی است که به موجب آن پیوندهای مرتبط با تاثیرات مستقیم و حساسی از طرق روشهای اجتماعی- اقتصادی بر روی امور جهانی دارد (Sassen, 2005). عنوان شهر جهانی یا جهانشهر از دهه ی ۱۹۸۰ به دو شکل Global city و World city گسترش یافته است که جهت درک ارتباط میان جهانی شدن و شهرنشینی مطرح گردید (Friedmann, 1986 & Sassen, 1991). هنگامی که یک کلان شهر در چارچوب اقتصاد جهانی جایگاهی را کسب نماید و به عنوان یکی از گره های شبکه اقتصاد جهانی در فضای جریان ها به رقابت با سایر شهرها بپردازد از وضعیت کلان شهری به وضعیت «شهر جهانی» ارتقا یافته است و از هر چندین «شهر جهانی» طبق تعریف تیلور (Taylor, 2004:22) و گدس و بر اساس شاخص های ارائه شده توسط محققانی همچون ساسن، پیترو هال و دیوید کلارک (David Clark, 2004) یک مورد تبدیل به «جهانشهر» می‌گردد.

از راه ها و شیوه های مهم جهت شناخت جهانشهرها، توصیفات و تعاریف و معیارهایی می‌باشد که توسط پژوهشگران مختلف ارائه شده است. قدیمترین توصیف از جهانشهرها توسط پاتریک گدس (۱۹۱۵) مطرح شده که آنها را مرکز انجام مهم ترین فعالیت های اقتصادی جهان معرفی کرده است (پورا احمد و همکاران، ۱۳۹۰:۳۲). ساسکیا ساسن، در کتاب «شهر جهانی: نیویورک، لندن و توکیو» با نقد نظریه شهر جهانی جان فریدمن، نظریه خود را که در سال ۱۹۸۳ مطرح کرده بود را شرح داد. او در مقاله ای جهت تعریف شهر جهانی، ۷ فرضیه اساسی مدل شهر جهانی را بررسی و جمع بندی کرد (Sassen, 2005). او مشخصه های این شهر را داشتن شرکت های خدماتی پیشرفته، بانک های فراملی، اقتصاد فراملی، وجود متخصصان زیاد، رستوران های گران قیمت، کارگران ارزان، خانه ها و هتل های مجلل، فروشگاه های مواد غذایی می‌داند (Sassen, 1991, 2001, 2002). موسسه هایی در سطح جهان جهت شناخت و رتبه بندی

جهانشهرها شکل گرفته‌اند که مهمترین آن موسسه ای تی کرنی؛ بنیاد یادبود موری^۲ و لیست جهانشهرهای مستر کارت^۳ می‌باشند که هر ساله جهانشهرها را رتبه بندی می‌کنند. موسسه A.T. Kearney (۲۰۲۰-۲۰۱۴) بر اساس ۴ شاخص سطح رفاه شخصی، اقتصادی، نوآوری و اداری و همچنین بنیاد یادبود موری (۲۰۱۴-۲۰۲۰) بر اساس ۶ شاخص اقتصادی، تحقیق و توسعه، تعاملات فرهنگی، زیست پذیری، محیط زیست و سطح دسترسی پذیری جهانشهرها را رتبه بندی می‌کنند.

شهر اسلامی: مفهوم شهر اسلامی نخستین بار با پژوهش‌های مستشرقان اروپایی در سه مرحله یا دوره مطرح گردید. در مرحله نخست مکتب شهر اسلامی مغربی از سال ۱۸۷۲ تا ۱۹۵۶ شکل گرفت. محققان این مکتب بر اساس مطالعات خود از شهرهای شمال آفریقا و مغرب، شهر اسلامی را در ارکان کالبدی شهر جستجو می‌کردند. در مرحله دوم که در طول دهه‌ی ۱۹۶۰ و اغلب به وسیله کارشناسان فرانسوی آغاز گردید علاوه بر بررسی کالبد شهری، به عناصر و عوامل شکل دهنده این کالبد شهری توجه شایانی کردند (Falahat, 2014). در مرحله سوم نیز از دیدگاه تازه و چشم اندازی باز به مجموعه مطالعات شهر اسلامی پرداخته شد. این محققان با نقد نویسندگان دوره اول و بر اساس آموزه‌ها و متون اسلامی به بررسی کالبدی شهر اسلامی می‌پردازند. این محققان عقیده دارند شهر اسلامی از یک سو به بررسی ارتباط میان اسلام به عنوان سامانه‌ای از اعتقادات و اعمال اسلامی و از سوی دیگر فرایندی از شهرنشینی می‌باشد (AlSayyad & Tureli, 2009).

از دیدگاه دیگر می‌توان بر اساس ماهیت شهر اسلامی، تحقیقات صورت گرفته را به سه طبقه صورت‌نگار (کالبدی)، ساختار گرا و محتوا گرا تقسیم نمود (مردانی، ۱۳۹۴: ۷۰). دسته نخست شهر اسلامی را مترادف با ارکان شهری همچون مسجد، بازار، ارگ، برج و بارو قلمداد کرده‌اند که ماهیت مستقلی ندارد (Morris, 1994 & Grunebaum, 1955a & Grunebaum, 1961 & Grunebaum, 1955b). همدانی و سجادی (۱۳۹۹)، پور احمد و همکاران (۱۳۹۲)، دانش (۱۳۹۰) و عبدی ملک کلایی و همکاران (۱۳۹۹) از محققان داخلی می‌باشند که در تحقیقاتشان اغلب این رویکرد را اتخاذ کرده‌اند. گروه دوم برای شهر اسلامی ساختاری پیوسته در نظر گرفته که مجموع آن شهر اسلامی را شکل می‌دهد (Marcais, 1921). تحقیقات بسیم سلیم، بنه ولو و لاپیدوس در زمینه شهر اسلامی با این رویکرد می‌باشد. این محققان را می‌توان جزء مکتب دمشق و مغربی دانست (فلاح، ۱۳۹۰، ۳۷). گروه سوم از محققان داخلی و خارجی می‌باشند که دیدگاه‌های محتوا گرایانه دارند (ابولقد، نقی زاده، ابن خلدون، بسیم حکیم و...). این محققان با دیدگاه‌های محتوا گرایانه به رابطه‌ی کالبد و علل بروز عناصر شهری پرداخته و عناصر کالبدی را بدون محتوای بروز و ظهور آن و به تنهایی شاخصه‌ی شهر اسلامی ندیده است. با افزودن ویژگی‌های زمانی و مکانی به ساختار اصلی شهر اسلامی، چنین شهری محدود به زمان و مکان خاصی خواهد شد. از این گروه، ابولقد تحقیقات زیادی در این خصوص نموده است. او شیوه‌های تأثیر گذار اسلام در شکل شهرهای اسلامی را در سه مقوله‌ی کلی خلاصه کرده است: برتری‌های شرعی - فقهی بر اساس رابطه امت در میان گروه‌های مختلف مردمی، تأثیر تفکیک جنسیتی که منجر به آفرینش ملزومات فضایی شده است و شیوه‌ی تعریف اسلام برای نظام مالکیت (۱۹۸۷). در این خصوص قران کریم نیز

1. A.T. Kearney Institution
2. Mori Memorial Foundation
3. MasterCard's Global Power List

ملاک مدنیت (وجه تمایز شهر اسلامی) و روستا) را ایمان به خدای متعال می داند (Raeesi, 2016: 27). یعنی خداوند متعال در ۱۴۰۰ سال پیش شاخصه شکل گیری شهر اسلامی را نه وسعت و کالبد شهری و نه مناسبات پیچیده اجتماعی، بلکه شکل گیری شهر اسلامی را وجود فرد یا افراد با ایمان در شهر می داند. بنابراین طبق این سه نظریه می توان جهان شهر اسلامی را این گونه تعریف کرد: «جهان شهر اسلامی، شهری تاثیر گذار بر اقتصاد جهانی که در زمینه اجتماعی، دینی، سیاسی و شهرسازی الهام بخش شهرهای منطقه می باشد.» این مفهوم در عین داشتن ارزش شاخص های مفید جهان شهر، معایب آن که تضاد با ارزش های اسلامی دارد برطرف و ارزش های شهر اسلامی و ام القریایی را در خود جای می دهد.

روش پژوهش

در روش شناسی رتبه بندی شهرها، معمولاً شهرها را به دو روش بررسی می کنند: روش شاخص محور و روش کارایی محور (Wang & et all, 2020: 2). روش شاخص محور به دلیل سهولت در استنتاج، صراحت در تحلیل و تفسیر و انعطاف در انطباق با دامنه گسترده ای از عوامل محاسباتی، بیشتر مورد استفاده قرار می گیرد. پژوهش حاضر با رویکرد شاخص محوری، به شناسایی مهم ترین متغیرهای موثر بر مطرح شدن شهر اصفهان به عنوان یک شهر در سطح جهانی با شاخص های اسلامی ایرانی و بررسی میزان و چگونگی تأثیرگذاری این عوامل می پردازد. این پژوهش از لحاظ هدف کاربردی است و با توجه به مؤلفه های مورد بررسی، رویکرد حاکم بر آن روش توصیفی - تحلیلی است. از تکنیک پویا محیطی و دلفی برای شناسایی متغیرها و شاخص ها استفاده شده است. در این راستا در مرحله اول برای جمع آوری متغیرها از مقالات مجلات، نوشتارهای منتشر شده در زمینه موضوع تحقیق استفاده گردید؛ سپس پرسشنامه نیمه ساختار یافته بین کارشناس متخصص و خبره در حوزه مسائل شهری توزیع شد و از آن ها خواسته شد تا در چارچوب ماتریس اثرات متقاطع به متغیرها، بر مبنای تأثیرگذاری و تأثیرپذیری با اعدادی در طیف ۰ تا ۳ امتیاز دهند. در این امتیازدهی «صفر» به منزله بدون تأثیر، «یک» به منزله تأثیر ضعیف، «دو» به منزله تأثیر متوسط و «سه» به معنای تأثیر زیاد می باشد. سپس امتیازها در ماتریس متقاطع وارد شد تا تأثیرگذاری و تأثیرپذیری مستقیم و غیرمستقیم هر کدام از عوامل سنجیده شود و با توجه به امتیاز تأثیرگذاری و تأثیرپذیری عوامل، پیشران های کلیدی به دست می آیند. نحوه پراکنش عوامل بر روی این نمودار گویای آن است که سیستم در چه وضعیتی قرار دارد. آیا سیستم پایدار است یا ناپایدار؟ این فهم اولیه از وضعیت سیستم بر نحوه تحلیل عوامل تأثیرگذار است. در سیستم های پایدار پراکنش عوامل به صورت I می باشد یعنی برخی عوامل دارای تأثیرگذاری و برخی دارای تأثیرپذیری بالا می باشند. بنابراین در سیستم های پایدار مجموعاً سه دسته عوامل تأثیرگذار، عوامل تأثیرپذیر و عوامل مستقل مشاهده می گردد. در مقابل در سیستم های ناپایدار وضعیت پیچیده تر از سیستم های پایدار است. در این سیستم ها عوامل در حول محور قطری بردار و در تمامی صفحه پراکنده اند و عوامل در اکثر مواقع حالتی بینابینی دارند. تحلیل این سیستم ها نسبت به سیستم های پایدار پیچیده تر است زیرا عوامل بیشتری در این سیستم ها دخیل می باشد. این عوامل در مجموع به پنج دسته تقسیم می شوند که شامل: ۱- عوامل تعیین کننده یا تأثیرگذار؛ ۲- عوامل دو وجهی که خود دارای دو زیرمجموعه عوامل ریسک و هدف تقسیم می شود؛ ۳- عوامل تأثیرپذیر یا نتیجه سیستم؛ ۴- عوامل مستقل که خود به دو بخش عوامل گسسته و عوامل اهرمی ثانویه تقسیم می شود؛ ۵- عوامل تنظیمی می باشند.

در مطالعات سناریو مینا، تخصص و دانش خبرگان بر کمیت کلی ارجحیت داشته و حجم نمونه مورد نظر نباید کمتر از ۲۵ نفر باشد (Godet, 2008:18). در این پژوهش به منظور انتخاب آگاهانه شرکت کنندگان، از روش نمونه‌گیری هدفمند استفاده شده است. اساس به کار بردن روش نمونه‌گیری هدفمند، انتخاب گروهی از خبرگان است که بررسی عمیقی یا فهم کلی نسبت به ماهیت پرسشنامه پژوهش داشته باشند (Neuman, 2007:1). با استناد به توضیحات فوق، جامعه آماری این پژوهش ۵۰ تن از کارشناسان خبره در حوزه مسائل شهری شامل کارشناسان شهرداری، دانشجویان دکترا و اساتید دانشگاه، کارشناسان میراث فرهنگی و گردشگری، کارشناسان بورس اوراق بهادار و مهندسان شرکت مهندسی مشاور می‌باشند.

محدوده مورد مطالعه

شهر اصفهان با طول جغرافیایی ۵۱ درجه و ۳۹ دقیقه و ۴۰ ثانیه شرقی و عرض جغرافیایی ۳۲ درجه و ۳۸ دقیقه و ۳۰ ثانیه شمالی با حدود ۱۵۸۰ متر ارتفاع از سطح عمومی دریاها قرار دارد. این شهر بنا بر ملاحظات سیاسی، موقعیت جغرافیایی اوضاع طبیعی و وسعت خاک آن از هزاران سال پیش تاکنون چندین بار به پایتختی کشور انتخاب شده است. مهم‌ترین دورانی که اصفهان رسماً پایتخت ایران بوده عبارتند از:

الف) دوره اشکانیان: پایتخت ولیعهد

ب) دوره ساسانیان: پایتخت ولیعهد

ج) دوره دیلمیان: پایتخت ولیعهد

د) دوره سلاجقه: که اوج شکوفایی آن در دوره صدرات خواجه نظام الملک بود.

ه) دوره صفویه: از سال ۱۰۰۰ هجری و با حکومت شاه عباس صفوی رونق گرفت.

اصفهان به دلیل موقعیت مرکزی خود در فلات ایران همواره در طول تاریخ مرکز حکومت مناسبی برای دولت‌ها بوده است به طوری که والتر هینتس (Walther Hinz) آلمانی (۱۳۶۱) می‌نویسد: اصفهان نه تنها در قلب ایران قرار دارد بلکه دارای کلیه شرایطی است که برای یک پایتخت بزرگ لازم است. امروزه نیز شهر اصفهان در صورت احیای طرح جاده بزرگ ابریشم نو (new silk road project) در طرح ابتکار یک جاده یک کمربند (One belt-one road Initiative)، که در برنامه‌های کلان پروژه (Mega project) ایران-چین قرار دارد، می‌تواند با پشتوانه تاریخی و اقتصادی خود به جایگاه تمدن سازش بازگردد. طرح یک کمربند- یک جاده تقریباً ۴,۴ میلیارد نفر (۶۵ درصد از جمعیت جهان) و ۲۱ تریلیون از تولید ناخالص جهانی را در بر می‌گیرد، توسط رئیس‌جمهور چین در سپتامبر ۲۰۱۳ اعلام شد و از دو بخش کمربند اقتصادی «جاده ابریشم نو» و «جاده ابریشم دریایی» تشکیل شده است (رصدخانه روابط بین الملل، ۳:۹۶). این طرح ۶۵ کشور را در مسیر زمینی و دریایی در مناطق آسیا، خاور میانه، اروپا و شمال آفریقا در بر می‌گیرد که از این میان، ۲۰ کشور پایه‌های اصلی و دارای اولویت و ظرفیت در مسیر جاده‌ی ابریشم هستند و ایران در میان این ۲۰ کشور قرار می‌گیرد.

بحث و یافته‌ها

در این قسمت از پژوهش با رویکرد آینده پژوهی به شناسایی و تحلیل عوامل مؤثر بر مطرح شدن شهر اصفهان به عنوان یک شهر در سطح جهانی پرداخته می‌شود. در این راستا به منظور شناسایی عوامل مؤثر بر مطرح شدن شهر اصفهان به عنوان یک شهر جهانی-اسلامی از دو تکنیک پویای محیطی و دلفی استفاده شده است. نتایج این مرحله شامل ۵۱ شاخص اولیه می‌باشد که در (جدول ۱ و ۲) نشان داده می‌شود: در این راستا تعداد ۵۱ متغیر در ۸ شاخص تأثیرگذار استخراج و با تشکیل ماتریس ۵۱*۵۱ وارد نرم‌افزار میک مک شده است.

جدول ۱. طبقه‌بندی عوامل اولیه مؤثر بر مطرح شدن شهرهای اسلامی به عنوان شهر جهانی

بعد	عوامل
اقتصادی	X1. پویایی بازار شهری
	X2. میزان سرمایه گذاری بخش خصوصی
	X3. دخالت کم دولت در بازار و انجام امور نظارتی بر بازار
	X4. میزان سرمایه بازار سهام
	X5. میزبانی شرکت های بزرگ بین المللی (۵۰۰ شرکت برتر جهانی)
	X6. میزان رشد تولید ناخالص داخلی (GDP)
	X7. میزان سرمایه گذاری مستقیم خارجی (FDI)
	X8. وجود بورس های بین المللی
	X9. میزان مالیات بر شرکت ها
	X10. کمی قوانین مزاحم در ایجاد کسب و کار
	X11. سطح قیمت کالاها
	X12. اجرای قانون منع ربا در معاملات و بانک ها
سیاسی	X13. تنوع کالاها و رقابت پذیری قیمت کالاها
	X14. ممنوعیت خرید و فروش کالاهای زیان بار
	X15. عدم شکل گیری شغل های زیانبار در جامعه
	X16. عدالت در دریافت مالیات طبق درآمد
	X17. میزان دسترسی عموم به آمارها و اطلاعات
	X18. استقرار بانک‌های بین المللی
	X19. تعداد سفارتخانه ها و کنسولگریها در شهر
	X20. تعداد مراودات و مذاکرات با سیاستمداران منطقه ای
	X21. سرانه مساجد شهری
	X22. توزیع یکنواخت مراکز خدمات شهری
	X23. درون گرایی در محلات
	X24. تعداد پروازهای مستقیم بین المللی
محیط زیست شهری	X25. هم سطح سازی بناهای مسکونی
	X26. همسایه داری در محلات
	X27. ظرفیت جاذبه سایت های گردشگری
	X28. تعداد هتل های بزرگ
	X29. مراکز خرید و فروشگاههای بزرگ (مال و سیتی سنتر و ...)
	X30. زیرساخت های شبکه های درون شهری
	X31. تنوع تولید انرژی
	X32. سرانه فضای سبز شهری
	X33. دسترسی به منابع غذایی (رد پای اکولوژیک شهری)
	X34. سطح هوشمند سازی خدمات شهری
	X35. جایگاه دفاتر شبکه های بین المللی
	X36. واقع شدن در مسیرهای اصلی حمل و نقلی
X37. تعداد شرکت های دانش بنیان و نوآور بزرگ	
X38. نظم در توزیع امکانات شهری	
X39. حفظ حقوق شهروندی	
X40. میزان ارزش صادرات فرهنگی	
X41. تعداد همایش های بین المللی	

X42. سرانه جرم جنایت شهری	X43. میزان جمعیت شهری
X44. تعداد بازدید کنندگان خارجی	X45. آزادی برابریهای اجتماعی
X46. تعداد مراکز آزمایشگاهی و درمانی مجهز	X47. رضایت عمومی از پاکیزگی شهری
X48. تعداد دانشگاههای برتر	X49. تعداد دانشجویان خارجی
X50. تعداد حق ثبت نوآوری	X51. دسترسی به ناشران بین المللی

جدول ۲. تحلیل اولیه داده‌های ماتریس اثرات متقابل

شاخص	ابعاد ماتریس	تعداد تکرار	تعداد صفر	تعداد یک	تعداد دو	تعداد سه	جمع	درصد
مقدار	۵۱	۲	۱۱۳	۵۷۶	۱۲۳۱	۶۸۱	۲۴۸۸	۹۵/۶۵

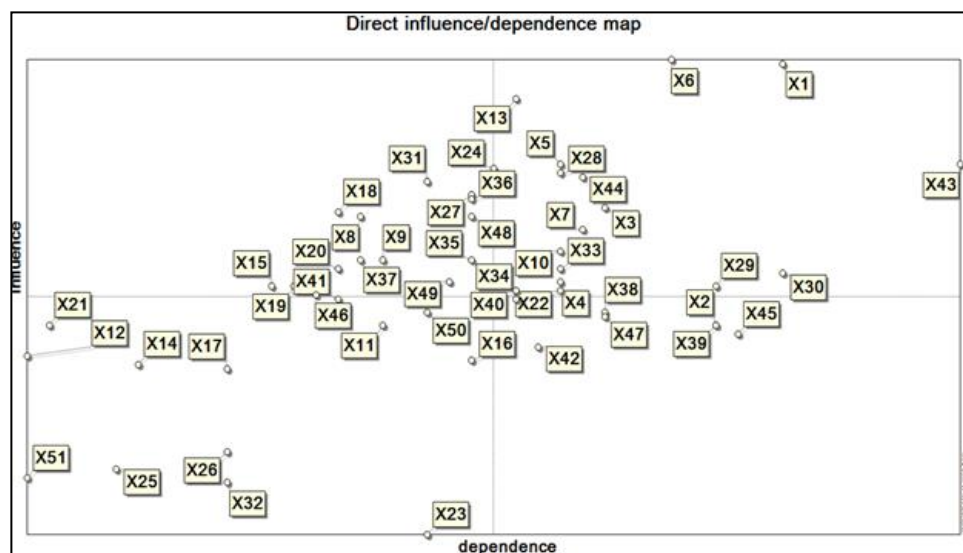
در تحلیل‌های انجام‌گرفته، ابعاد ماتریس در نرم‌افزار میک‌میک ۵۱*۵۱ بوده و تعداد تکرارها ۲ بار در نظر گرفته شده است. شاخص پرشدگی ماتریس نیز ۹۵/۶۵ درصد می‌باشد که این میزان نشان‌دهنده آن است که در بیش از ۹۵ درصد، موارد بر یکدیگر تأثیر دارند. از مجموع ۲۴۸۸ رابطه، ۶۸۱ رابطه معادل ۲۷,۳۷ درصد دارای اثرات متقاطع ۳، تعداد ۱۲۳۱ رابطه معادل ۴۸,۸۷ درصد دارای اثرات متقاطع ۲، تعداد ۵۷۶ رابطه معادل ۲۳,۷۵ درصد دارای اثرات متقاطع ۱ می‌باشند. این نتایج بیانگر آن است که تعداد روابط با اثرگذاری متوسط نسبت به سایر روابط زیاد است. همچنین روابط با شدت کم (اثرات متقاطع ۱)، پایین‌ترین تعداد را در این سیستم شامل می‌شوند. پس از تحلیل سازمان فضایی و مشخصات سیستم به تحلیل میزان اثرگذاری و اثرپذیری مستقیم عوامل پرداخته می‌شود.

جدول ۳. میزان اثرگذاری و اثرپذیری مستقیم عوامل

ردیف	عوامل	میزان تأثیرگذاری	میزان تأثیرپذیری
۱	پویایی بازار شهری	۱۴۸	۱۱۶
۲	میزان سرمایه‌گذاری بخش خصوصی	۸۸	۱۱۰
۳	دخالت کم دولت در بازار و انجام امور نظارتی بر بازار	۱۱۵	۱۰۸
۴	میزان سرمایه‌بازار سهام	۹۸	۱۰۴
۵	میزانی شرکت‌های بزرگ بین‌المللی (۵۰۰ شرکت برتر جهانی).	۱۲۵	۱۰۴
۶	میزان رشد تولید ناخالص داخلی (GDP)	۱۴۹	۱۰۹
۷	میزان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI)	۱۱۰	۱۰۵
۸	وجود بورس‌های بین‌المللی	۱۱۳	۹۵
۹	میزان مالیات بر شرکت‌ها	۱۰۳	۹۵
۱۰	کمی قوانین مزاحم در ایجاد کسب و کار	۱۰۵	۱۰۵
۱۱	سطح قیمت کالاها	۸۸	۹۷
۱۲	اجرای قانون منع ربا در معاملات و بانک‌ها	۸۱	۸۰
۱۳	تنوع کالاها و رقابت‌پذیری قیمت کالاها	۱۴۰	۱۰۲
۱۴	ممنوعیت خرید و فروش کالاهای زبان‌بار	۷۹	۸۴
۱۵	عدم شکل‌گیری شغل‌های زیانبار در جامعه	۹۷	۹۲
۱۶	عدالت در دریافت مالیات طبق درآمد	۸۰	۱۰۳
۱۷	میزان دسترسی عموم به آمارها و اطلاعات	۷۸	۸۸

فصلنامه جغرافیا، دوره ۲۰، شماره ۷۴، پاییز ۱۴۰۱		۶۰	
۹۴	۱۱۴	استقرار بانک های بین المللی	۱۸
۱۱۸۹	۱۸۶۱	مجموع عوامل اقتصادی	-
۹۲	۹۷	تعداد سفارتخانه ها و کنسولگریها در شهر	۱۹
۹۲	۱۰۱	جایگاه رهبران جریان ساز	۲۰
۱۸۴	۱۹۸	مجموع عوامل سیاسی	-
۸۰	۸۸	سرانه مساجد شهری	۲۱
۱۰۴	۹۶	توزیع یکنواخت مراکز خدمات شهری	۲۲
۹۵	۹۶	درون گرایی در محلات	۲۳
۹۹	۱۲۴	تعداد پروازهای مستقیم بین المللی	۲۴
۸۳	۵۵	هم سطح سازی بناهای مسکونی	۲۵
۸۸	۵۹	همسایه داری در محلات	۲۶
۹۹	۱۱۸	ظرفیت جاذبه سایت های گردشگری	۲۷
۱۰۴	۱۲۳	تعداد هتل های بزرگ	۲۸
۱۱۲	۱۳۲	مراکز خرید و فروشگاههای بزرگ (مال و سیتی سنتر و ...)	۲۹
۱۱۵	۱۰۰	زیرساخت های شبکه های درون شهری	۳۰
۹۸	۱۲۱	تنوع تولید انرژی	۳۱
۱۰۷۷	۱۱۱۲	مجموع عوامل کالبدی	
۸۶	۵۲	سرانه فضای سبز شهری	۳۲
۱۰۶	۱۰۱	دسترسی به منابع غذایی (رد پای اکولوژیک شهری)	۳۳
۱۹۲	۱۵۳	مجموع عوامل محیط زیست شهری	
۱۰۳	۹۴	سطح هوشمند سازی خدمات شهری	۳۴
۱۰۰	۱۰۳	جایگاه دفاتر شبکه های بین المللی	۳۵
۱۰۱	۱۱۷	واقع شدن در مسیرهای اصلی حمل و نقلی	۳۶
۹۴	۱۰۳	تعداد شرکت های دانش بنیان و نوآور بزرگ	۳۷
۳۹۱	۴۱۷	مجموع عوامل شبکه ارتباطات و اطلاعات	
۱۰۷	۹۱	نظم در توزیع امکانات شهری	۳۸
۱۱۱	۸۸	حفظ حقوق شهروندی	۳۹
۱۰۳	۹۶	میزان ارزش صادرات فرهنگی	۴۰
۹۴	۹۴	تعداد همایش های بین المللی	۴۱
۱۰۲	۸۳	سرانه جرم جنایت شهری	۴۲
۱۲۴	۱۲۵	میزان جمعیت شهری	۴۳
۱۰۵	۱۲۲	تعداد بازدید کنندگان خارجی	۴۴
۱۱۲	۸۶	آزادی برابریهای اجتماعی	۴۵
۸۵۸	۷۸۵	مجموع عوامل اجتماعی و امنیتی	
۹۱	۹۵	تعداد مراکز آزمایشگاهی و درمانی مجهز	۴۶
۱۰۶	۹۰	رضایت عمومی از پاکیزگی شهری	۴۷
۱۹۷	۱۸۵	مجموع عوامل بهداشتی و درمانی	
۹۹	۱۱۳	تعداد دانشگاههای برتر	۴۸
۹۸	۹۸	تعداد دانشجویان خارجی	۴۹
۹۶	۹۱	تعداد حق ثبت نوآوری	۵۰
۷۸	۵۳	دسترسی به ناشران بین المللی	۵۱
۳۷۱	۲۵۵	مجموع عوامل آموزش - پژوهش	
۵۰۶۶	۵۰۶۶	جمع کل	

در ماتریس تحلیل ساختاری، جمع اعداد سطرهای هر متغیر به عنوان میزان تأثیرگذاری و جمع ستون های هر متغیر میزان تأثیرپذیری آن متغیر را نشان می دهد. بر اساس نتایج تحلیلی این ماتریس، متغیرهای بخش اقتصادی بیشترین تأثیر را بر مطرح شدن شهر اصفهان به عنوان یک شهر جهانی - اسلامی و عوامل محیط زیست شهری کمترین درجه تأثیرگذاری را داشته اند. نکته جالب توجه اینکه متغیرهای بخش اقتصادی در عین تأثیرگذاری بسیار بالا دارای تأثیرپذیری بسیار بالایی نیز هستند. در مرحله بعدی برای به دست آوردن پیشران های کلیدی به تحلیل پایداری و ناپایداری سیستم پرداخته می شود.

شکل ۱. پراکندگی متغیرها بر اساس تأثیرات مستقیم در محور تأثیرگذاری - تأثیرپذیری
منبع: (ترسیم نگار)

در سیستم های پایدار جایگاه و نقش هر کدام از عوامل مشخص است؛ اما در سیستم های ناپایدار وضعیت پیچیده بوده و متغیرها نیز حول محور قطری صفحه پراکنش هستند. در این سیستم، متغیرها حالت میانی از تأثیرگذاری و تأثیرپذیری را نشان می دهند که شناسایی آن ها را کمی با مشکل مواجه می سازد.

آنچه از وضعیت صفحه پراکندگی متغیرهای مؤثر بر مطرح شدن شهر اصفهان با شاخص های جهان شهر اسلامی می توان فهمید، وضعیت ناپایداری سیستم است. بیشتر متغیرها در اطراف محور قطری صفحه پراکنده اند. به غیر از چند عامل محدود که نشان می دهند دارای تأثیرگذاری بالایی در سیستم هستند، بقیه متغیرها از وضعیت تقریباً مشابهی نسبت به یکدیگر برخوردارند. بنا بر آنچه در قسمت های پیشین گفته شد، با توجه به وضعیت ناپایداری سیستم ۵ نوع متغیر شامل: متغیرهای تعیین کننده یا تأثیرگذار، متغیرهای دوجبهی، متغیرهای تنظیمی، متغیرهای تأثیرپذیر یا نتیجه، متغیرهای مستقل در این سیستم قابل شناسایی است.

متغیرهای تعیین کننده یا تأثیرگذار به عنوان متغیرهای ورودی، اصلی ترین متغیرهای تأثیرگذارند که میزان تأثیرپذیری آن ها به نسبت تأثیرگذاری شان بسیار کمتر است. آن ها در ناحیه شمال غرب صفحه پراکندگی قرار دارند و پایداری سیستم نیز به شدت به آن ها وابسته است. این متغیرها به عنوان متغیرهای کلیدی و تعیین کننده رفتار سیستم محسوب می شوند. از آنجایی که الگوی پراکندگی متغیرهای مؤثر بر مطرح شدن شهر اصفهان به عنوان جهان شهر اسلامی حاکی از

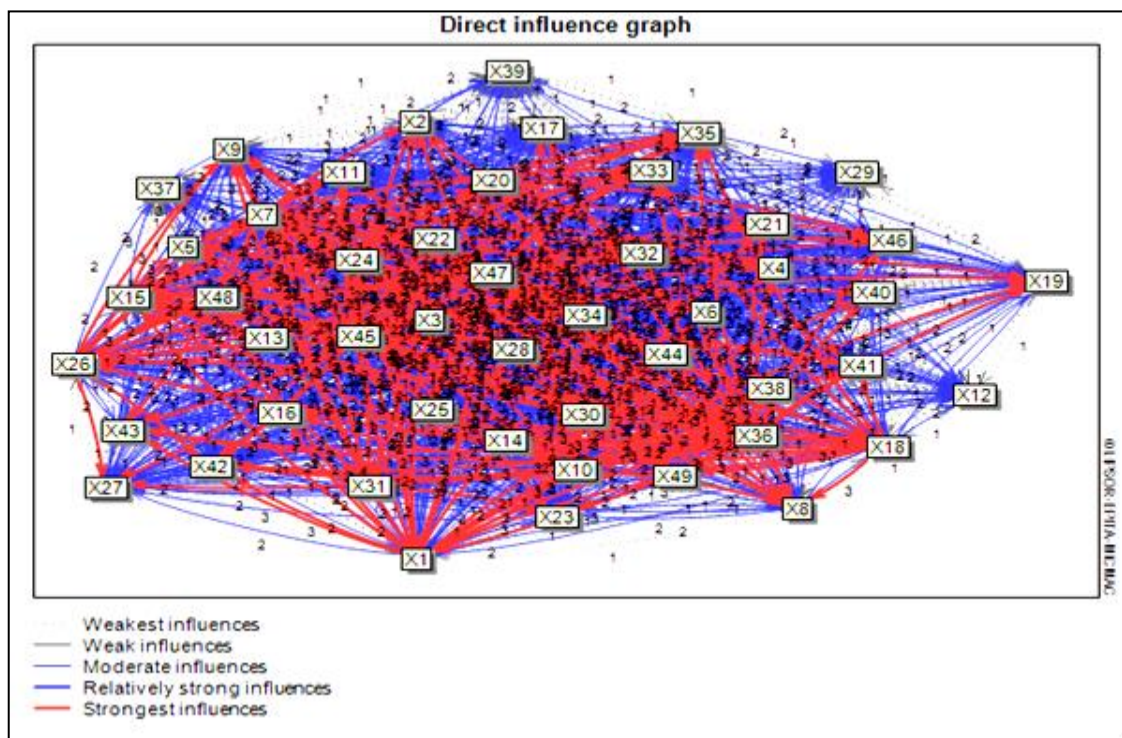
ناپایداری سیستم دارد، بنابراین وجود عوامل تأثیرگذار با درجه بالا در این ناحیه بعید به نظر می‌رسد چراکه وجود متغیرها در این ناحیه حکایت از پایداری سیستم‌ها دارد. در بین ۵۱ عامل مورد مطالعه، ۷ متغیر شامل متغیرهای X8، وجود بورس‌های بین‌المللی، X18، استقرار بانک‌های بین‌المللی، X24، تعداد پروازهای مستقیم بین‌المللی، X27، ظرفیت جاذبه سایت‌های گردشگری، X31، تنوع تولید انرژی X36 واقع شدن در مسیرهای اصلی حمل و نقلی و X48، تعداد دانشگاه‌های برتر به عنوان متغیر تأثیرگذار به دست آمده‌اند. این امر نیز ناپایداری سیستم را مجدداً مورد تأیید قرار می‌دهد.

نوع بعدی متغیرها در گراف تأثیرگذاری و تأثیرپذیری، متغیرهای دوجوهی می‌باشند. این متغیرها از تأثیرگذاری بالا و تأثیرپذیری بالایی برخوردار هستند و هر عملی بر روی آن‌ها واکنش سایر متغیرها را ایجاد خواهد کرد. این متغیرها را می‌توان به دو دسته متغیرهای ریسک و متغیرهای هدف تقسیم‌بندی نمود. در بین عوامل مورد بررسی مجموعاً ۹ متغیر از گروه‌های مختلف جزء متغیرهای دوجوهی شناسایی شدند. این متغیرها شامل: X1، پویایی بازار شهری، X3، دخالت کم دولت در بازار و انجام امور نظارتی بر بازار، X5، میزبانی شرکت‌های بزرگ بین‌المللی (۵۰۰ شرکت برتر جهانی)، X6، میزان رشد تولید ناخالص داخلی (GDP)، X7، میزان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI)، X13، تنوع کالاها و رقابت پذیری قیمت کالاها، X28، تعداد هتل‌های بزرگ، X43، میزان جمعیت شهری و X44، تعداد بازدید کنندگان خارجی می‌باشند.

متغیرهای تنظیمی در اطراف مرکز ثقل نمودار قرار دارند و در برخی مواقع به‌عنوان متغیرهای اهرمی ثانویه (متغیرهای هدف ضعیف و متغیرهای ریسک ضعیف) عمل می‌کنند. در گراف تأثیرگذاری و تأثیرپذیری متغیرهای مؤثر بر مطرح شدن شهر اصفهان به عنوان شهر جهانی ۲۲ عامل شامل، X4، میزان سرمایه بازار سهام، X9، میزان مالیات بر شرکت‌ها، X10، کمی قوانین مزاحم در ایجاد کسب و کار، X11، سطح قیمت کالاها، X15، عدم شکل‌گیری شغل‌های زیانبار در جامعه، X16، عدالت در دریافت مالیات طبق درآمد، X19، تعداد سفارتخانه‌ها و کنسولگری‌ها در شهر، X20، جایگاه رهبران جریان ساز، X22، توزیع یکنواخت مراکز خدمات شهری، X30، زیرساخت‌های شبکه‌های درون شهری، X29، مراکز خرید و فروشگاه‌های بزرگ (مال و سیتی سنتر و ...)، X33، دسترسی به منابع غذایی (رد پای اکولوژیک شهری)، X34، سطح هوشمند سازی خدمات شهری، X35، جایگاه دفاتر شبکه‌های بین‌المللی، X37، تعداد شرکت‌های دانش بنیان و نوآور بزرگ، X38، نظم در توزیع امکانات شهری، X40، میزان ارزش صادرات فرهنگی، X41، تعداد همایش‌های بین‌المللی، X46، تعداد مراکز آزمایشگاهی و درمانی مجهز، X47، رضایت عمومی از پاکیزگی شهری، X49، تعداد دانشجویان خارجی و X50، تعداد حق ثبت نوآوری به‌عنوان متغیرهای تنظیمی به دست آمده‌اند. این متغیرها قابل ارتقاء به متغیرهای تأثیرگذار و یا دوجوهی هستند. نوع بعدی متغیرهای شناسایی شده، متغیرهای تأثیرپذیر یا نتیجه می‌باشند. جایگاه این متغیرها در نمودار، جنوب‌شرقی پلان تأثیرگذاری - تأثیرپذیری می‌باشد. این متغیرها دارای تأثیرگذاری بسیار پایین و تأثیرپذیری بسیار بالا هستند. در پژوهش حاضر عوامل، X2، میزان سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، X39، حفظ حقوق شهروندی، X42، سرانه جرم جنایت شهری و X45، آزادی برابریهای اجتماعی به‌عنوان متغیرهای تأثیرپذیر یا نتیجه در این پژوهش هستند.

آخرین متغیرهای شناسایی شده در گراف تأثیرگذاری و تأثیرپذیری عوامل مورد بررسی، متغیرهای مستقل می‌باشند؛ این متغیرها دارای میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری پایینی هستند که در قسمت جنوب غربی صفحه پراکندگی متغیرها

قرار گرفته‌اند. در این پژوهش، متغیرهای: X12. اجرای قانون منع ربا در معاملات و بانک‌ها، X14. ممنوعیت خرید و فروش کالاهای زیان بار، X17. میزان دسترسی عموم به آمارها و اطلاعات، X21. سرانه مساجد شهری، X23. درون گرایی در محلات، X25. هم سطح سازی بناهای مسکونی، X26. همسایه داری در محلات، X32. سرانه فضای سبز شهری و X51. دسترسی به ناشران بین المللی به عنوان متغیرهای مستقل شناسایی شدند این متغیرها هیچ گونه واکنشی در دیگر متغیرها ایجاد نمی‌کنند. چگونگی و نحوه روابط مستقیم و غیرمستقیم هر کدام از متغیرهای شناسایی شده در نرم افزار میک مک، در پنج پوشش: ۵ درصد، ۲۵ درصد، ۵۰ درصد، ۷۵ درصد و ۱۰۰ درصد مورد تحلیل قرار گرفتند. هر کدام از این پوشش‌ها، روابط ضعیف، میانه و قوی بین متغیرها را نشان می‌دهد. چون پوشش ۱۰۰ درصد تمامی تأثیرات متغیرها را از بسیار قوی تا بسیار ضعیف نشان می‌دهد، در این قسمت گراف اثرگذاری عوامل با پوشش ۱۰۰ درصد نشان داده می‌شود (شکل ۲).

شکل ۲. تأثیرات مستقیم متغیرها بر یکدیگر (تأثیرات بسیار ضعیف تا بسیار قوی)

منبع: (ترسیم نگارندگان)

گراف اثرگذاری نشان دهنده‌ی روابط بین متغیرها و چگونگی اثرگذاری آن‌ها بر یکدیگر است. این گراف در قالب خطوط قرمز و آبی نشان داده می‌شود. در این گراف اندازه‌گیری تأثیرات بسیار ضعیف،^۱ تأثیرات ضعیف،^۲ تأثیرات متوسط (میانه)،^۳

1. Weakest Influences
2. Weak Influences
3. Moderate Influences

تأثیرات نسبتاً قوی^۱ و تأثیرات بسیار قوی^۲ وجود دارد. در واقع، خطوط قرمز نشان‌دهنده اثرگذاری شدید عوامل بر همدیگر است و خطوط آبی، با تفاوت در ضخامت، روابط متوسط تا ضعیف را نشان می‌دهد.

در مرحله بعدی برای استخراج عوامل پیشران، به جابجایی و همچنین رتبه‌بندی متغیرهای موردنظر به لحاظ تأثیرگذاری و تأثیرپذیری (مستقیم و غیرمستقیم) پرداخته می‌شود (جدول ۴). با توجه به اینکه برای محاسبات اثرهای غیرمستقیم نرم‌افزار ماتریس را چند بار به توان می‌رساند، جمع اثرگذاری و اثرپذیری‌های غیرمستقیم اعداد چند رقمی در می‌آید و مقایسه آن با اثرهای مستقیم دشوار می‌شود. برای رفع این مشکل نرم‌افزار، جدول سهم عوامل بر اساس اثرهای مستقیم و غیرمستقیم را در مقیاس ۱۰ هزار ارائه می‌دهد. بر این اساس، مجموع اثرگذاری و اثرپذیری‌ها ۱۰ هزار محاسبه شده و سهم هر کدام از عوامل از این عدد نشان‌دهنده سهم آن از کل سیستم است.

جدول ۴. رتبه‌بندی میزان تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم متغیرها بر یکدیگر

غیرمستقیم		مستقیم		غیرمستقیم		مستقیم		رتبه
تأثیرپذیری	متغیر	تأثیرگذاری	متغیر	تأثیرپذیری	متغیر	تأثیرگذاری	متغیر	
243	X43	291	X1	240	X43	296	X6	1
234	X30	275	X13	224	X1	294	X1	2
202	X10	201	X6	224	X30	278	X13	3
226	X29	252	X24	220	X45	248	X5	4
224	X2	250	X28	218	X2	248	X43	5
219	X45	249	X43	218	X29	246	X24	6
217	X39	246	X5	218	X39	244	X28	7
213	X28	246	X44	214	X6	242	X44	8
213	X3	244	X31	208	X3	240	X31	9
211	X33	237	X36	208	X38	234	X27	10
210	X44	232	X27	208	X47	232	X36	11
210	X7	229	X18	206	X7	228	X3	12
210	X38	228	X3	206	X44	226	X18	13
210	X4	225	X8	204	X4	224	X8	14
209	X47	223	X48	204	X5	224	X48	15
208	X22	222	X7	204	X10	218	X7	16
208	X40	216	X2	204	X22	208	X10	17
207	X34	214	X10	204	X28	204	X9	18
207	X5	211	X37	204	X33	204	X35	19
206	X6	210	X9	202	X42	204	X37	20
204	X27	203	X33	200	X13	200	X20	21
203	X36	203	X20	200	X34	200	X33	22
227	X1	265	X29	200	X40	199	X30	23
201	X31	197	X4	199	X24	195	X4	24
201	X24	196	X30	197	X16	195	X49	25
200	X16	193	X41	197	X27	193	X15	26
199	X48	190	X40	197	X35	193	X19	27
197	X42	189	X35	197	X36	193	X29	28
196	X13	185	X15	197	X48	191	X22	29
195	X8	185	X46	195	X49	191	X40	30
194	X17	183	X34	193	X23	189	X46	31
193	X49	182	X23	193	X31	187	X34	32
191	X32	180	X22	193	X50	187	X41	33
189	X41	175	X47	189	X9	181	X38	34
188	X18	174	X38	189	X11	181	X50	35
188	X9	173	X11	187	X8	179	X47	36

1. Relatively Strong Influences

2. Strongest Influences

187	X11	170	X49	187	X37	175	X2	37
187	X37	167	X39	185	X18	175	X11	38
183	X23	165	X45	185	X20	175	X21	39
181	X46	164	X21	185	X41	175	X39	40
180	X15	163	X19	183	X46	171	X45	41
177	X50	159	X16	181	X19	165	X42	42
170	X51	154	X42	179	X15	161	X12	43
169	X26	153	X32	175	X17	159	X16	44
166	X35	152	X12	175	X26	157	X14	45
161	X19	152	X17	175	X32	155	X17	46
160	X14	151	X14	167	X14	117	X26	47
154	X25	127	X50	165	X25	109	X25	48
151	X20	121	X51	159	X21	105	X51	49
150	X12	103	X26	157	X12	103	X32	50
145	X21	101	X25	157	X51	79	X23	51

منبع: (یافته‌های پژوهش)

نتیجه گیری

بر اساس نتایج حاصل از پرسشنامه و تحلیل متغیرهای بدست آمده در نرم افزار میک مک، متغیرهای بخش اقتصادی بیشترین تأثیر را بر مطرح شدن شهر اصفهان به عنوان یک جهانشهر اسلامی داشته و عوامل محیط زیست شهری کمترین درجه تأثیرگذاری را دارند. طبق جایگاه متغیرها در نمودار، آنچه از وضعیت صفحه پراکندگی متغیرهای مؤثر بر مطرح شدن شهر اصفهان با شاخص های شهر جهانی اسلامی می‌توان فهمید، وضعیت ناپایداری سیستم است. با توجه به وضعیت ناپایداری سیستم ۵ نوع متغیر شامل: متغیرهای تعیین کننده یا تأثیرگذار، متغیرهای دو وجهی، متغیرهای تنظیمی، متغیرهای تأثیرپذیر یا نتیجه، متغیرهای مستقل در این سیستم شناسایی گردید. بر اساس نتایج جدول (۴)، تعداد ۱۶ متغیر اصلی شامل میزان رشد تولید ناخالص داخلی، پویایی بازار شهری تنوع کالاها و رقابت پذیری قیمت کالاها، میزبانی شرکت‌های بزرگ بین المللی (۵۰۰ شرکت برتر جهانی) میزان جمعیت شهری، تعداد پروازهای مستقیم بین المللی، تعداد هتل‌های بزرگ، تعداد بازدید کنندگان خارجی، تنوع تولید انرژی، ظرفیت جاذبه سایت‌های گردشگری، واقع شدن در مسیرهای اصلی حمل و نقلی، دخالت کم دولت در بازار و انجام امور نظارتی بر بازار، استقرار بانک‌های بین المللی، وجود بورس های بین المللی، تعداد دانشگاه‌های برتر و میزان سرمایه گذاری مستقیم خارجی، به‌عنوان پیشران-های کلیدی مؤثر بر تبدیل اصفهان به جهانشهر اسلامی به دست آمدند. متغیرهای مطرح شده در تأثیرگذاری غیرمستقیم با اندکی جابجایی در اثرگذاری غیرمستقیم نیز تکرار شده‌اند. طبق یافته‌های بدست آمده در صورتی که مسئولان با برنامه ریزی و تقویت شاخص‌های ۱۶ گانه فوق برنامه ریزی نمایند، شهر اصفهان می‌تواند از شهری با سطح تأثیر گذاری منطقه‌ای به شهری با سطح تأثیر گذاری جهانی تبدیل گردد. پیشنهادهای مذکور:

- ❖ تقویت جاده ابریشم نو: طبق نقشه‌های ارائه شده طرح یک جاده یک کمربند کشور چین، مسیر جاده ابریشم نو از محور ایران (مشهد تهران)، عراق، سوریه و ترکیه (استانبول) به اروپا متصل گردد (امیراحمدیان، ۱۳۹۵: ۱۴).
- دولت ایران بایستی بر اساس پیشران‌های توسعه، شهرهای هدف از جمله اصفهان را شناسایی و با اتصال اقتصاد ایران با این شبکه، زمینه شکل‌گیری جهانشهرهای اسلامی را مهیا و از سوی دیگر هزینه انزوای اقتصادی ایران را برای کشورهای غربی افزایش دهد.
- ❖ بسترسازی شبکه جهانشهرهای اسلامی: دولت ایران می‌تواند از طریق تهران، اصفهان، کرمانشاه، بغداد، دمشق، بیروت، قاهره جاده کشورهای اسلامی را شکل داده و شهرهای این مسیر را با محوریت اصفهان یا تهران متصل

به شبکه جهانشهر اسلامی نماید و در برابر نقشه شبکه نقاط آبی آمریکا، طرح جدید جاده اسلامی بر محوریت جهانشهرهای ایرانی ارائه نماید. ا توجه به جنگ اوکراین و تقابل روسیه و چین با کشورهای اروپایی و آمریکا و تحریم‌های سخت کشورهای غربی علیه روسیه، شبکه شهرهای اسلامی با محوریت جهانشهرهای اسلامی بایستی از این فرصت جهت تقویت اقتصاد خود بهره ببرند.

تقدیر و تشکر

بنا به اظهار نویسنده مسئول، این مقاله که مستخرج از رساله دکتری است، حامی مالی نداشته است.

منابع

- ۱) امیر احمدیان، بهرام و صالحی دولت آباد، روح ... (۱۳۹۵). ابتکار جاده ابریشم جدید چین (اهداف، موانع چالشها)، فصلنامه مطالعات روابط بین الملل، دوره ۹، شماره ۳۶، صص. ۳۴-۹.
- ۲) پور احمد، احمد؛ قرخلو، مهدی و موسوی، سیروس (۱۳۹۰). بررسی مفاهیم و شاخص های نظریه شهر جهانی، فصلنامه باغ نظر، دوره ۸، شماره ۱۶، صص. ۴۲-۲۹.
- ۳) پور احمد، احمد؛ منوچهری میاندوآب، ایوب؛ رفیعی مهر، حسین و عارف آقاصفری، حسین (۱۳۹۲). بررسی نقش وقف در توسعه و ساماندهی فضایی شهرها، مطالعه موردی: شهر لالچین، فصلنامه مطالعات شهر ایرانی- اسلامی، دوره ۴، شماره ۱۲، صص. ۱۴-۵.
- ۴) دانش، جابر (۱۳۹۰). مبانی شکل گیری و اصول سازمان یابی کالبد شهر اسلامی، فصلنامه شهر ایرانی- اسلامی، دوره ۱۰، شماره ۴۰، صص. ۷۴-۵۵.
- ۵) عبدی ملک کلایی، رسول؛ نورتقانی، عبدالمجید و سعدوندی، مهدی (۱۳۹۹). بازشناسی مولفه های معنایی کوچه های شهر ایرانی- اسلامی، مطالعه موردی: بافت تاریخی شهر ساری، فصلنامه شهر ایرانی- اسلامی، دوره ۱، شماره ۱، تهران، صص. ۶۳-۵۵.
- ۶) ساسن، ساسکیا (۱۳۹۳). جهانشهرها، نیویورک، لندن و توکیو، ترجمه مهدی داودی، چاپ اول، انتشارات مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهر تهران، تهران.
- ۷) رئیس، محمد منان (۱۳۹۷). معماری و شهرسازی مطابق با سبک زندگی اسلامی، از تشریح وضع مطلوب تا تحلیل وضع موجود، چاپ اول، انتشارات دانشگاه قم، قم.
- ۸) رئیس، محمد منان (۱۳۹۵). اندازه مطلوب شهر و حومه از منظر فقه شیعی، فصلنامه مدیریت شهری، دوره ۹، شماره ۴۳، صص. ۲۰-۷.
- ۹) رصدخانه روابط بین الملل مجمع جهانی صلح اسلامی (۱۳۹۶). یک کمربند-یک جاده، گزارش برگزاری مجمع عالی همکاری بین المللی تهران، نشر ترجمان روز، تهران.
- ۱۰) فلاحت، سمیه (۱۳۹۰). بر ساخت مفهوم شهر اسلامی، فصلنامه مطالعات شهر ایرانی- اسلامی، دوره ۱، شماره ۳، صص. ۴۵-۳۵.
- ۱۱) کشانی همدانی، مینا و سجادزاده، حسن (۱۳۹۹). بازخوانی سازمان فضایی محله در شهر ایرانی از منظر فرهنگ وقف (مطالعه موردی: محله علی قلی آقا، شهر اصفهان)، فصلنامه مطالعات شهر ایرانی- اسلامی، دوره ۱۰، شماره ۴۰، صص. ۷۶-۳۳.
- ۱۲) مردانی، سیده زهرا (۱۳۹۴). طبقه بندی آراء متفکران مطالعات شهر اسلامی، فصلنامه باغ نظر، دوره ۴، شماره ۳۵، صص. ۷۲-۶۵.
- ۱۳) نقی زاده، محمد (۱۳۹۰). شهر آرمانی اسلام یا فضای حیات طیبه، چاپ اول، نشر شهر، تهران.
- ۱۴) نقی زاده، محمد (۱۳۹۴). الگو، مبانی، ارکان، صفات و اصول شهر اسلامی، نشریه معماری و شهرسازی اسلامی، دوره ۱، شماره ۱، صص. ۸۰-۶۳.

- ۱۵) والتر هیتس (۱۳۶۱). تشکیل دولت ملی در ایران، کیکاووس جهانداری، انتشارات خوارزمی، تهران.
- ۱۶) لاریجانی، محمد جواد (۱۳۶۸). مقولاتی در استراتژی ملی، مرکز ترجمه و نشر کتاب، تهران.
- 17) Abdi Malek Kalaei, R., Nourtaghani, A. & Sadvandi, M. (2020) Recognition of semantic components of the alleys of the Iranian-Islamic city (case study: the historical context of Sari, Iranian-Islamic city quarterly), Vol.1, No.1, pp. 63-55. [persian].
- 18) Abu-Lughod, J. (1987) The Islamic City, Historic Myth, Islamic Essence, and Contemporary Relevance, International Journal of Middle East Studies, Vol.3, No.8, pp. 155-176.
- 19) Al Sayyad, N. & Tureli, I. (2009) Islamic urbanism, International Encyclopedia of human Geography, Oxford, Vol.12, No.34, pp. 598-66.
- 20) Amir Ahmadian, B & Salehi Dolatabad, R. (2016) China New Silk Road Initiative (Objectives, Obstacles to Challenges), Quarterly Journal of International Relations Studies, Vol.9, No.36, pp. 9-34. [persian]
- 21) Danesh, J. (2011) Principles of formation and principles of organizing the body of the Islamic city, Iranian-Islamic City Quarterly, Vol.10, No.40, pp. 55-74. [persian].
- 22) Falahat, S. (2014) Re-imagining the City, Springer Fachmedien Wiesbaden Press, Berlin.
- 23) Falahat, S. (2011) "Rebuilding the Concept of Islamic City", Iranian-Islamic City Studies Quarterly. Vol.1, No.3, pp.35-45. [persian].
- 24) Gordon, A. (2009) Future Savvy, American Management Association Press, New York.
- 25) Godet. M. (2008) Strategic Foresight, Lipsor Working Paper Press, Paris.
- 26) Goerzen, A., Asmussen, C. & Nielsen, B. (2013), Global cities and multinational enterprise location strategy, Journal of International Business Studies, Vol.5, No.44, pp.427-450.
- 27) Grunbaum, Gustav & von, E. (1955) Die Islamische Stadt'. Vol.6, No.24, pp.52-138.
- 28) Hussain, O. A., Zaidi, F., & Rozenblat, C. (2018), Analyzing diversity, strength and centrality of cities using networks of multinational firms. Networks and Spatial Economics. Springer, vol. 19, No 3, pp 791-817.
- 29) International Relations Observatory of the World Assembly of Islamic Peace (2017) Report on the holding of the Supreme Assembly of International Cooperation "One Belt-One Road" Translator of the Day. [persian].
- 30) Keshani Hamedani, M & Sajjadzadeh, H. (2020) Reading the Neighborhood Space Organization in the Iranian City from the Perspective of Waqf Culture (Case Study: Ali Gholi Agha Neighborhood, Isfahan) Quarterly Journal of Iranian-Islamic Urban Studies, Vol.10, No.40, pp.33-76. [persian].
- 31) Larijani, M.J. (1989) Categories in National Strategy, Book Translation and Publishing Center. [persian].
- 32) Mardani, S.Z. (2015) Classification of the Opinions of Islamic City Studies Thinkers, Bagh-e Nazar Quarterly, Vol.12, No.35, pp. 65-72. [persian].
- 33) Naghizadeh, M. (2011) The ideal city of Islam or the space of good life, Shahr press, Tehran. [persian].
- 34) Naghizadeh, M. (2015) Pattern, Principles, Pillars Attributes and Principles of Islamic City, Journal of Islamic Architecture and Urban Planning, Vol.1, No. 1, pp. 63-80.
- 35) Neuma, W. (2007) Social research methods, 6th ed, Upper Saddle River, NJ: Pearson Education, London.
- 36) PourAhmad, A; Gharkhloo, M & Mousavi, S. (2011) Study of concepts and indicators of the theory of the world city, Bagh-e Nazar Quarterly, Vol.8, No.16, pp. 42-29. [persian].
- 37) Pourahmad, A., Manouchehri Miandoab, A., Rafiei Mehr, M & Aref Aghasafari, H. (2013) Study of the role of endowment in the development and spatial organization of cities (Case study: Lalejin city) Quarterly Journal of Iranian-Islamic Urban Studies. Vol.7, No.12 pp. 5-14. [persian].
- 38) Raymond, Andre. (2008) The Spatial Organization of the City, The City in Islamic World Series, Vol. 1, No 11, pp 47-70.

- 39) Raeesi, M.M. (2016) Analysis of the Substantive Distinction between Medina (City) and Gharieh (Village) in the Quranic Literature, The Scientific Journal of NAZAR research center (Nrc) for Art, Vol.13, No.40, pp19-28.
- 40) Raeisi, M.M. (2018) Architecture and urban planning in accordance with the Islamic lifestyle, from describing the desired situation to analyzing the current situation, Qom University Press. Qom. [persian].
- 41) Raisi, M.M. (2016) The optimal size of the city and suburbs from the perspective of Shie jurisprudence, Quarterly Journal of Urban Management, No. 43, Vol 43, pp.7-20. [persian].
- 42) Raymond, Andre (2005) Urban Life and Middle Eastern Cities, the traditional Arab city, Blackwell press, London.
- 43) Saoud, R., (2002) Introduction to the Islamic city, foundation for science technology and civilization, Routledge, New York.
- 44) Sassen, S. (1991) The global city. Princeton NJ, Princeton University Press, New York.
- 45) Sassen, S. (2001) The global city (2nd ed.). Princeton NJ, Princeton University Press, New York.
- 46) Sassen, S. (2002) Global networks, linked cities, Routledge, London.
- 47) Sassen, S. (2014) The global cities, New York, London and Tokyo, Mehdi Davoodi, Tehran Studies and Planning Center press, Tehran. [persian].
- 48) Taylor, P. J. (2004). World city network: A global urban analysis, Routledge, London.
- 49) UN., (2018), World urbanisation prospects: Key findings.
- 50) Walter Hintz (1982) Formation of the National Government in Iran, Kikavous Jahandari, , Kharazmi press, Tehran. [persian].
- 51) Wang, D. D. (2019) Performance assessment of major global cities by DEA and Malmquist index analysis, Computers, Environment and Urban Systems, Vol. 177, No.213, pp.218-245.
- 52) Wang, D. & Du, z, Wu. (2020) Ranking global cities based on economic performance and climate change mitigation, Sustainable Cities and Society, Vol.62, No. 145, pp.114-145.
- 53) <https://www.kearney.com>, annual report (2016 & 2020).